

J.V. Foix, en el record

per Josep Maria Fulquet

Aquest gener fa cent vint-i-cinc anys del naixement de J.V. Foix. Tot i continuar el negoci patern –l'esplèndida confiteria-pastisseria Foix de Sarrià– i haver estudiat dret, es va consagrar com a poeta, essent un exponent de la síntesi entre el Noucentisme i les avantguardes literàries que el van fascinar.
(Foto: Barceló)

No és fàcil parlar de J.V. Foix, sobretot quan plomes més autoritzades que la meua ho han fet a bastament durant tots aquests anys. Almenys no ho és fer-ho d'una manera més o menys diferent, entre altres coses perquè la crítica especialitzada —ja sigui des de les publicacions erudites, ja sigui des dels púlpits universitaris— se n'ha ocupat prou bé i ha deixat un escàs marge de maniobra als qui creiem que, en l'ombra immensa que projecta la figura i l'obra del poeta de Sarrià, encara hi ha algun racó tocat per un tímid raig de sol, una potència que, com reclamava La Rochefoucauld, no permet que se la miri a la cara. Per això em perdonaran si, abusant una mica de la seva paciència, els convido a un relat més aviat personal i els dic que, per mi, Foix va ser, abans que res, i per raons d'estricta veïnatge sarrianenc i d'història familiar, una figura molt lligada als anys de primera joventut, quan un devora literalment tots els llibres que té a l'abast, amb una especial inclinació a la poesia. Fins que un bon dia, ja fatalment afectat d'aquesta febre, vaig descobrir, per les lectures que en començava a fer, que aquell senyor amic del meu avi —«en Vidal mercader», com Foix l'anomena al seu dietari *Catalans de 1918*— era un home d'una dimensió poètica excepcional. En efecte, en aquell Sarrià de primers de segle XX, Foix i el meu avi matern van ser alumnes del senyor Salvador Mundi —«un mestre de palmeta», com en deia Foix (vegeu l'article «La palmeta de “don Salvador”», a *OC III*, Edicions 62, Barcelona, 1985, pàgs. 127-129—, i devien forjar la seva amistat en els pupitres de la seva escola municipal.

No va ser fins més tard, però —superada l'edat en què, de la mà de l'avi, anava a la botiga de la plaça i aquell senyor amic seu em posava uns caramels a les mans—, quan, vençant el natural temor de trobar-me davant per davant d'un home que imposava, en la seva afabilitat i senzillesa, un gran respecte, vaig començar a freqüentar, les tardes de diumenge, el seu pis del carrer de Setantí. Per qui no ho sàpiga, aquest carrer és perpendicular al de la duquesa d'Orleans, «el carrer dels senyors», com els sarrianencs de soca-rel (no pas els nous rics, les classes «emergents» que avui s'han emparat de l'antiga vila i parlen castellà) encara l'anomenen, i forma part del centre nuclear del Sarrià vell. Per mi, visitar el senyor Foix era, vist en perspectiva, com una celebració, però també com passar un examen. Com que jo vivia aleshores a la casa familiar, al carrer del Clos (el mateix on Foix situa el poema en prosa *Pepa, la lletera*), hi arribava en un tancar i obrir d'ulls, sense temps material de preparar unes paraules que servissin almenys per trencar el gel. Recordo que pujava lentament l'escala fosca fins al tercer pis (seixanta-quatre esglaons que, segons deia el mateix Foix, fins als vuitanta anys pujava de dos en dos). Trucava al timbre. Obria la porta Gaudiosa, la serventa fidel, i al-

guna vegada la senyora Carme Sobrevila, si casualment era al pis aquella tarda. De seguida em feia passar a un rebedor exigü i fosc, on destacava una pintura de Josep Obiols de 1930 (coincident amb les proses de *Gertrudis* i *KRTU*), una maternitat la figura central de la qual era el seu fill Josep Maria, més conegut per Raimon, just al costat d'unes cortines de vellut granat per on s'entrava al menjador, presidit per un gran tapís de Miró. També, un quadre de format petit del mateix pintor (de 1931-1932, aproximadament) i una rastellera de volums de la FBM enquadernats en blanc. Allà, els diumenges a la tarda —i els dies entre setmana, prèvia cita concertada—, J.V. Foix rebia admiradors, estudiants, familiars i amics. El menjador era l'espai on persones eminentes seien per gaudir de la conversa del poeta, una mica a l'estil del que devien ser «*les mardis chez Stéphane Mallarmé*», a la Rue de Rome de París, per als seus tertulians. Doncs bé, allà vaig coincidir amb l'editor Enric Badosa, el doctor Esteve Padrós, el senyor Pla i Salat (al qual dedica Foix un dels sonets més bonics de *Sol, i de dol...*) i altres.

Evidentment, tots tenien un grau superior d'intimitat i/o de franquesa amb el poeta. Jo hi anava bàsicament a escoltar, a aprendre, i, no sense angúnies, m'atrevia a

Casa fundada el 1886

Pâtisserie · Bombonerie · Confiterie

Major de Sarrià, 57. Telfs. 93 203 00 04

93 203 07 14 · Plaça de Sarrià, 12-13.

Tel. 93 203 04 73 · Fax 93 280 65 56.

www.foixdesarria.com · info@foixdesarria.com

Diada de Reis de 1986.
L'autor d'aquest text amb
J.V. Foix, Jordi Madern,
Esteve Padrós i Joaquim
Ventalló.

Placa al carrer Setantí al barri de Sarrià de Barcelona, lloc on Foix rebia al menjador de casa seva admiradors, estudiants, familiars i amics per mantenir-hi tertúlies.

arriscar el meu modest parer si algú me'l demanava. Per distingit que fos el convidat, es feia silenci quan Foix prenia la paraula. Jo no recordo un *causeur* més exquisit, més divers, més intel·ligent en troballes de tota mena. Amb un art invisible i discret, solia dirigir el seu discurs cap a l'abstracció més alta, sense refusar de collir pel camí totes les flors que la seva rica fantasia li oferia. Amb paraules vives, precises, exactes i lluminoses, en frases clares com el cristall, però alhora amb veu rotunda i sense fatiga, desenvolupava les seves nobles paradoxes. Foix proposava una estranya saviesa, una filosofia elegant, en axiomes imprevistos. La seva eloqüència sorprenia sobretot per la claredat. No hi havia en el seu parlar ni rastre de la prosa pedantesca i avorrida que gasten els professionals del *milieu*, i que pot desconcertar un públic no iniciat. Res d'això no hi havia en la conversa de Foix. Res de més net, de més directe, que el seu discurs, no en va era un

deixeble il·lustre dels moralistes llatins i francesos que tant admirava. D'aquells mestres que feien cabre, en un sol mot, el contingut de tot un llibre, i que portaven l'art de la paraula a la seva expressió més alta. Un altre tret de la seva personalitat era la mestria amb què recitava els seus poemes, si l'ocasió ho requeria. Hi ha poetes, però no tants poetes que sàpiguen llegir amb competència i convicció els seus propis versos. Foix, sí. Llegia amb veu rotunda, pausadament, sense precipitar-se, marcant amb claredat les fronteres de vers, amb una entonació i una dicció perfectes que feien que les paraules que no eren pròpiament del comú semblessin del tot familiars als qui teníem el privilegi d'escoltar-les. Per exemple, i com a curiositat, el poema fonètic dedicat a Antoni Tàpies, firmat «Focius» i amb data de 6 de febrer de 1960: «*Iúnni cur unni olàs / Ningi innú cure itlora; / Lóra carús tèrni ritlizi / Titzi cur anc, anc pètora otanna, / Rítli ot tànnia, pir dus*

bicóra: / Catlús! Catlús! Fétora mat! / Mat? Cur ingure? / Gure! / Mat? Cur catlús? / Catlús! / Fàtirinc teïnga, ritli mitóra: / Ot mat, ot gure, ot catlús.»

Conservo en la memòria retalls de converses d'aquelles tardes al pis de Setantí on es plantejaven problemes que avui encara no s'han resolt i que per ell —ja llavors— eren de rabiosa actualitat. En la intimitat de la tertúlia, doncs, hi havia tres punts que solien sortir sempre a la palestra, estretament lligats l'un amb l'altre: la qüestió nacional catalana i la relació entre l'intel·lectual i el país, l'estat —o el que és igual, la supervivència— de l'idioma i l'escàs pes demogràfic dels membres de la tribu.

Primer, la qüestió nacional. Perquè Foix defensava aquell catalanisme radical en què conviuen manifestacions oposades, però autòctones, de la intel·ligència i la sensibilitat catalanes encarnat en la generació de «La Revista», una publicació de voluntat europea que lligava el catalanisme al debat dels problemes plantejats a l'Europa de l'època. Per això solia definir-se com «un jove de l'any divuit que enyora el temps d'abans...», i com altres coetanis seus —Carner, Folguera, Salvat o Riba— participava de la formulació d'un model de catalanisme lligat al desenvolupament de la cultura del país, una mica a l'estil del model d'intel·lectual que proposa Paul Valéry en el context de la crisi posterior a la guerra de 1914-1918: «Cal entendre per intel·lectuals els homes d'esperit, això és, aquells la funció dels quals és particularment de crear obres que acreixen la consciència de l'home o que assaïen d'ordenar la suma de coneixements humans» (citat per Foix a l'article «Defensa de l'esperit», a «La Publicitat» del 26 d'octubre de 1933). Aquesta relació entre política i cultura que havien establert alguns intel·lectuals

va cristal·litzar en la fundació d'Acció Catalana, un partit ferm defensor de la cohesió nacional catalana mitjançant l'activitat social i cultural.

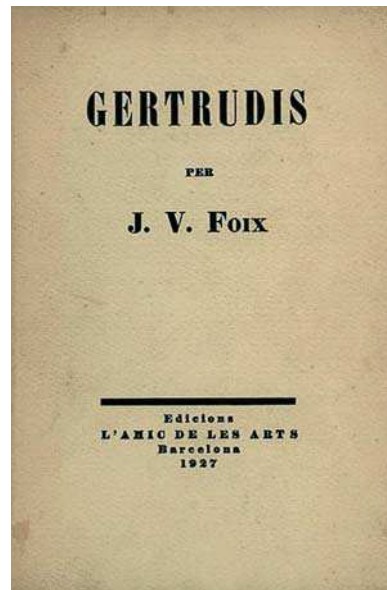
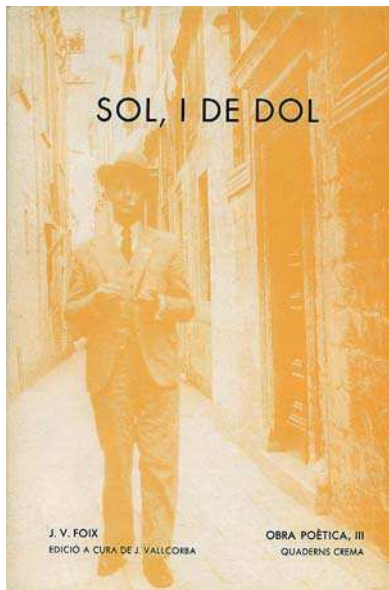
Pel que fa a la salut de l'idioma, a la seva vigència entre els parlants, deia: «El dia que “La Vanguardia” es publiqui en català, aquell dia el catalanisme haurà recobrat la salut.» O: «El nacionalisme actual és d'estar per casa. Només ens serveix per celebrar la castanyada de Tots Sants.» A vegades en parlava amb un punt de cinisme, com quan referia l'anècdota següent: «Mireu, el català és com el trobador que cada nit acut al peu de la finestra on dorm la princesa a cantar-li cançons i dir-li: “Ai, princesa, si fossis meva...”, etcètera. Fins que un dia el pare de la princesa en qüestió, cansat d'aguantar cada nit els planys del trobador, li diu: “Mira, noi, ja no et vull sentir més. Aquí tens la princesa, fes-ne el que vulguis.” A la qual cosa el trobador li contesta: “Què dieu, però si no me la pensava pas fotre!”» I l'explicava així mateix, l'anècdota, amb aquestes mateixes paraules (una anècdota qui sap si d'amarga actualitat, per cert). «Ara es parla de nacionalisme i de separatisme. Però nosaltres, als tretze anys, només parlàvem de «catalanisme», perquè allò que ens interessava primordialment, fóssim de dretes o d'esquerres, era el nostre país.» I a continuació, posava com a exemple el cas d'una família polonesa coneguda seva: «Aquí la cosa no funcionarà fins que en les famílies, al vespre —com fan altres nacions petites—, el pare no expliqui a la mainada la història del país i els ensenyi la llengua, i, a més, els corregeixi els mots que diguin malament.»

La tercera de les seves diguem-ne «obsessions» era la demografia, o, per ser més exactes, la falta de demografia, amb què subscribia les tesis de l'economista i de-

JOIERS I ARGENTERS
A LA CIUTAT DE BARCELONA

Consell de Cent 320 entre Passeig de Gràcia i Pau Claris Tel. 93 216 04 32 capdevila@capdevilajoiers.com

El misticisme de *Sol, i de dol* o el simbolisme de *Gertrudis* ens mostren com Foix va saber crear la síntesi perfecta entre els clàssics medievals catalans i els diferents avantguardismes dels anys vint del segle passat.

mògraf Josep Anton Vandellós Solà, exposades en el seu llibre *Catalunya, poble decadent* (1935), on es compagina una anàlisi demogràfica rigorosa amb plantejaments extrademogràfics controvertits i afins a posicions ideològiques reaccionàries, ja que, segons ell, la incapacitat de la població catalana de reproduir-se era incompatible amb la necessitat ineludible —pels requeriments de l'economia i de la voluntat de consolidar-se com a nació— de créixer demogràficament. I deia, seguint Vandellós: «La salvació de Catalunya no arribarà fins que tots els matrimonis catalans no tinguin tres fills cada un.» I tot seguit descabdellava dades estadístiques: «A Catalunya només el 40% de la població és catalana. La resta són forasters. Hi ha barris excepcionals, com Sarrià, en què el 72% de la població és catalana —però molts pares de família no empren la llengua amb els seus fills—. A Gràcia també hi viuen molts catalans. Però això és excepcional...», per acabar comentant les diferències dialectals que en la seva joventut havia detectat entre poblets (avui barris) com Sarrià, les Corts i Gràcia.

Ai, senyor Foix, això va ser en altre temps. Dubto molt que ara mateix la població catalana de Sarrià segueixi sent d'un 70%. «La Vanguardia» ja fa dies que surt —també— en català, i des de 1983 les emissores de la CCMA emeten en aquesta llengua. A les escoles i a les universitats és llengua vehicular... i mai com ara la llengua havia experimentat una regressió tan brutal. Ara, Sarrià ja no és el poble menestral on rara vegada senties parlar en castellà, i la situació s'ha invertit: Sarrià s'ha convertit en una estranya «zona alta» on s'han instal·lat els poderosos, i el

castellà és la llengua dominant, ja sigui per la deixadesa dels uns o per la defecció dels altres. Com en molts altres punts de l'anomenat «Districte de Sarrià-Sant Gervasi», on la llengua autòctona és purament residual.

És obvi que, en el conjunt de la seva obra, Foix ha sabut fer la síntesi perfecta entre els clàssics medievals catalans i les diverses propostes d'avantguardisme dels anys vint. Així, entre el misticisme de *Sol, i de dol...* —un llibre en què, a través d'un estil classicitzant i de l'evocació de formes poètiques medievals, expressa la problemàtica de l'individu modern— i els desficiis simbolistes de *Gertrudis*, s'ha dit també que Foix va ser un poeta superrealista. Potser sí. Jo el recordo, ara mateix, quan deia: «La vida de la gent sí que és surrealista; viuen en la irrealitat, una vida de bojós. No és surrealista la meua poesia; ho és la vida de les masses. Nosaltres podem adonar-nos de la realitat, oi?»

No vull acabar sense expressar, primer, l'agraïment (podria dir «a l'atzar i els seus dons», però no faré com la nostra poetessa nacional) a la història per haver tingut el privilegi de freqüentar un cercle que, literàriament, em va formar més que moltes de les classes rebudes a la universitat —cosa que, dit sigui de passada, ens hauria de fer reflexionar sobre el paper dels mestres (o, més exactament, sobre l'absència de mestres) d'aquesta institució—; i, segon, a «Serra d'Or» per convidar-me a recordar modestament el cent vint-i-cinquè aniversari del naixement d'un home que, com diu Gabriel Ferrater a «Poema inacabat», «tots nosaltres ens ha fet». Encara que, en aquest cas, fos Carner i no Foix el receptor de l'homenatge.